

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

vzgoja & izobraževanje

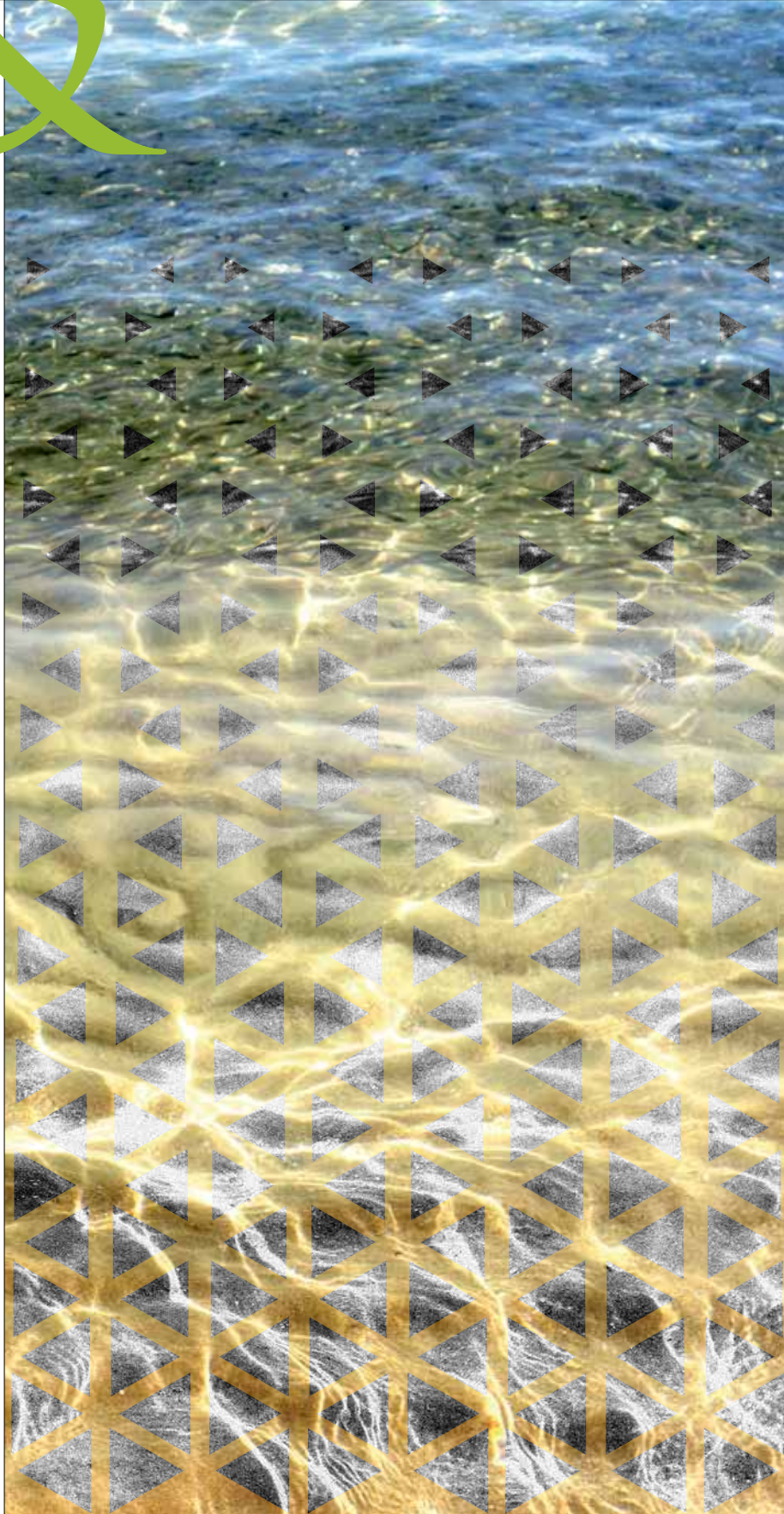
50
LET IZHAJANJA

IZBRANO O BRANJU

O BRALNI ZNAČKI

BRANJE OTROK IN ODRASLIH

BEREMO IN GLEDAMO:
BESEDILA, FILMI, KAMIŠIBAJ

VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE

ISSN 0350-5065
Letnik L, številka 4, 2019

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK
Zavod Republike Slovenije za šolstvo

PREDSTAVNIK
Dr. Vinko Logaj

UREDNIŠKI ODBOR

Dr. Ada Holcar Brunauer
Ddr. Barica Marentič Požarnik
Urška Margan
Dr. Alenka Polak
Dr. Sonja Pečjak
Dr. Justina Erčulj
Dr. Robert Kroflič

ODGOVORNA UREDNICA

Dr. Zora Rutar Ilc

GOSTUJOČA UREDNICA

Dr. Veronika Rot Gabrovec

UREDNIKA ZALOŽBE

Damijana Pleša

JEZIKOVNI PREGLED

Tine Logar

PREVOD

Ensitra prevajanje,
Brigita Vogrinec s. p.

OBLIKOVANJE

KOFEIN DIZAJN, d. o. o.

PRIPRAVA IN TISK

Design Demšar, d. o. o.
Present, d. o. o.

NAKLADA

850 izvodov

NASLOV UREDNIŠTVA

Zavod RS za šolstvo,
Poljanska c. 28
1000 Ljubljana

zora.rutar-ilc@zrss.si,
vzgoja.izobrazevanje@zrss.si

www.zrss.si

NAROČANJE

Zavod RS za šolstvo
Poljanska c. 28
1000 Ljubljana

e-pošta:
zalozba@zrss.si

faks:
01/3005 199

Cena posameznega izvoda
4/2019 je 13,00 €.

Letna naročnina (6 števil):

50,00 € za šole in druge ustanove
37,50 € za individualne naročnike
18,50 € za dijake, študente, upokojene

V cenah je vključen DDV.

NAVODILA ZA PRIPRAVO PRISPEVKOV

Prispevke (v eni od različic urejevalnika besedil Word) pošljite po elektronski pošti (vzgoja.izobrazevanje@zrss.si ali zora.rutar-ilc@zrss.si). Ime dokumenta naj se začne z vašim priimkom in prvima besedama naslova članka.

Slikovno (sheme in slike) ter **grafično gradivo** priložite prispevku kot samostojne dokumente (v pdf, tif ali jpg datoteki za slike in sheme s čim boljšo resolucijo – več kot 1 MB) ter grafe v Excelovi datoteki. V glavnem dokumentu (članku) označite, kam spadajo. Podnapisi k shemam, skicam, grafom ipd. naj bodo vključeni v glavno besedilo.

Obseg prispevkov: razprave in analize do 24.000 znakov s presledki (največ 12 strani A4 formata, pisava *Times New Roman*, velikost 12, 1,5 razmika med vrsticami), utrinki (primeri) iz prakse, ocene in informacije pa do 10.000 znakov s presledki (do 5 strani A4 formata). Besedila, ki so bila pripravljena kot seminarske, diplomske in druge naloge ali referati, priredite za objavo v reviji, tj. preoblikujte jih v članek. Ocenam knjig in drugih publikacij priložite posnetek naslovnice in navedite natančne bibliografske podatke o publikaciji (avtor/-ji, založba, leto izida, ISBN, obseg – število strani itn.).

Prispevkom priložite **izvleček** (do 8 vrstic) in **ključne besede** v slovenščini.

Reference v besedilu naj bodo v obliki: (Brajša, 1993), ob navajanju strani pa: (Brajša, 1993: 12).

Opombe v besedilu označite z zaporednimi številkami in jih enako razvrstite pod besedilom.

Literaturo navajajte na koncu prispevka, npr.:

knjiga: Brajša, P. (1993). Pedagoška komunikologija. Ljubljana: Glota Nova.

članek: Novak, H. (1997). Projektno učno delo in prenova osnovne šole. V: Vzgoja in izobraževanje, 2, 4–7.

prispevek v zborniku: Bečaj, J. (1996). Doseganje popolne kakovosti – cilj za naslednjo petletko? V: Kakovost preduniverzitetnega izobraževanja. Maribor: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

spletna stran: www.zrss.si (dostopno 18. 3. 2010).

Če je sestavni del članka tudi **učencev izdelek**, vas prosimo, da pridobite **soglasje** učencevih staršev ali polnoletnega dijaka za objavo izdelka in podpisano soglasje pošljete na naš naslov.

Izpolnjeno in lastnoročno podpisano **privajnico prispevka** za objavo v reviji, ki jo dobite na spletni strani ZRSS, pošljite na naslov: Zavod RS za šolstvo, Založba – revija VIZ, Poljanska cesta 28, 1000 Ljubljana ali skenirano na e-naslov: damijana.plesa@zrss.si.

Uredniški odbor samostojno in neodvisno odloča o objavi posameznega prispevka, s tem da upošteva merila za uvrstitev prispevka v revijo. Vse prispevke člani uredniškega odbora preberejo, ocenijo in vsebinsko obravnavajo ter vas obvestijo o ustreznosti vašega članka za objavo v reviji.

Veselim se vaših prispevkov.

Revija Vzgoja in izobraževanje je pod zaporedno številko 577 vpisana v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS.

©Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2019

Vse pravice pridržane. Brez založnikovega pisnega dovoljenja ni dovoljeno nobenega dela revije na kakršen koli način reproducirati, kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske (fotokopiranje) kot na elektronske (snemanje ali prepisovanje na kakršen koli pomnilniški medij) oblike reprodukcije.

UVODNIK EDITORIAL

4 UVODNA BESEDA PREDSEDNICE BRALNEGA DRUŠTVA SLOVENIJE

Editorial by the President of the Slovenian Reading Association
Mag. Savina Zwitter

RAZPRAVE PAPERS

6 PASTI LIBERALNEGA FEMINIZMA V POLJU LITERARNEGA Fallacies and Shortcomings of Liberal Feminism in the Literary Field Dr. Lilijana Burcar

11 ALI DEKLICE RES BEREJO BOLJE OD DEČKOV? DA, RAZEN KADAR NE.

Do Girls Really Read Better than Boys? Yes, Except When They Don't.
Mag. Marjeta Doupona

ANALIZE & PRIKAZI ANALYSES & PRESENTATIONS

15 SPLETNI VPRAŠALNIK OCENJEVANJE SPRETNOSTI ODRASLIH On-line Questionnaire »Assessment of Adult Competencies«

Mag. Estera Možina

O BRALNI ZNAČKI IN BRALNIH ZNAČKAH THE READING BADGE AND OTHER READING BADGES

19 PREDŠOLSKA BRALNA ZNAČKA V KONTEKSTU KRITIKE POŠOLANJA VRTCA

Preschool Reading Badge in the Context of »Schoolifying« Kindergarten
Dr. Marcela Batistič Zorec

26 PREDŠOLSKA BRALNA ZNAČKA: KONKRETNO IN NA KRATKO

Preschool Reading Badge: a Concrete and Concise Introduction
Mag. Tilka Jamnik, Manca Perko

29 BRALNA ZNAČKA IN RAZVOJ KNJIŽNIH MOLJEV

The Reading Badge and Development of Bookworms
Petra Potočnik, Manca Perko

KOLUMNA COLUMN

32 RAZMIŠLJANJE O KNJIŽNIH MOLJIH, SPOLU IN BRALNIH ZNAČKAH ZA ODRASLE

On Bookworms, Gender and Reading Badges for Adults
Dr. Veronika Rot Gabrovec

POGLED IZ ZALOŽNIŠKEGA KOTIČKA A VIEW FROM THE PUBLISHERS' CORNER

34 BOMO DELALI KNJIGE LE ŠE ZA ELITO? Are We Going to Publish Books Only for the Elite?

Irena Miš Svoltjšak

37 PROSTOČASNO BRANJE MLADIH - PRIČAKOVANJA, RESNIČNOST IN UVID

Young People's Reading for Pleasure: Expectations, Reality and an Insight
Alenka Veler

-
- 41 BRANJE V PROJEKTU MEDGENERACIJSKEGA BRANJA**
Reading under the Intergenerational Reading Project
Mag. Tilka Jamnik
- 44 PIŠ SVOBODE**
Breeze of Freedom
Tone Partljič
- 46 BRANJELJUBJE**
Love of Reading
Liljana Klemenčič
- 47 KO BESEDE VZLETIJO IZ KLETKE**
When Words Fly Out of the Cage
Mag. Nataša Konc Lorenzutti
- 54 GRAFITI KOT MOTIVACIJA**
Graffiti as Motivation
Mateja Sever

INTERVJU
INTERVIEW

-
- 58 NA OBISKU: DAAN BEEKE**
Visiting: Daan Beeke
Dr. Veronika Rot Gabrovec, mag. Savina Zwitter

INFORMACIJE
INFORMATION

-
- 62 TILKA JAMNIK – PREJEMNICA NAGRADE MARYANN MANNING SPECIAL SERVICE AWARD 2019**
Tilka Jamnik – 2019 Maryann Manning Special Service Award Recipient
- 64 BEREMO IN GLEDAMO: AMERIŠKA LITERATURA IN FILMOGRAFIJA**
We Are Reading and Watching: American Literature and Filmography
Nives Zadel
- 66 NACIONALNI MESEC SKUPNEGA BRANJA – VABILO K SODELOVANJU**
National Month of Joint Reading – Invitation to Participate
Petra Potočnik

Tokratna številka (in ni naključje, da je »poletna«) je v celoti posvečena branju. Morda se kdo med vami sprašuje, čemu spet o branju. Odgovor je preprost: ker je branje temelj vsega. Temelj za pridobivanje informacij, splošne razgledanosti in znanja, dostop do doživljanja drugih ljudi in drugih »svetov«, temelj za spoznavanje lastne kulture in kulture drugih in nenazadnje – podlaga za razmišljanje, doživljanje in razvoj osebnosti nasploh. In zato smo tokrat prepustili besedo bralcem in piscem, strokovnjakom in otrokom, literatom in znanstvenikom, knjižničarjem in vsem ostalim ljubiteljem in raziskovalcem te dragocene civilizacijske pridobitve in edinstvene značilnosti človeške vrste, ki gradi naše osebnosti, našo kulturo in vezi med nami.

Dr. Zora Rutar Ilc, odgovorna urednica
Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Tone Partljič

PIŠ SVOBODE

Drugo leto se v zaporih ukvarjam s projektom *Vključujemo in aktiviramo*, ki ga v Sloveniji organizira Javna agencija za knjigo RS, deluje pa še v drugih državah EU. Vmes sem eno leto bral v skupini »Polž« z ljudmi, ki potrebujejo fizično ali intelektualno in zlasti čustveno pomoč. V projektu berejo skupine prostovoljcev v zaporih, odvisniki od mamil, ljudje s posebnimi potrebami, kjer gre za osebe s takimi motnjami, da ne morejo povsem same skrbeti zase. Oznake zaporniki, odvisniki, hendikepirani se mi, ne vem zakaj, upirajo in se jih izogibam. Pravzaprav vsi iščemo primerne izraze zanje, ki bi jih ne diskvalificirali, ponekod jim pravijo kar *uporabniki*. Tudi sam sem v sebi opravil s kakim podzavestnim predsodkom. V zapor sem šel prvič malo vznemirjen. Ne doživljam jih več kot »siromake«, ki se mi smilijo, ali prestopnike in podobno, ampak smo »eno«, ko smo skupaj. Kajti vsi smo (samo?) ljudje, vsi del »človeštva«, bi rekel Hemingway, Gorki pa »Človek, kako ponosno to zveni«. Program obsega devetdeset ur, osemdeset pripada »mentorju pisatelju«, deset pa »mentorju slikarju«. Z menoj in uporabniki v zaporih sta doslej sodelovala Arjan Pregelj in Zoran Smiljanič. Zelo sta se jim prikupila. »Uporabnike« zaporov štejem za sebi enake. Še bolj sem to čutil v društvu »Polž«. Kakor mene jih je rodila mama, ta čas, kar živim na svetu, si prizadevam za svojo srečo in smotrno delovanje in tudi sam sem že zašel v težave, na koncu pa bom umrl kakor oni. Pa še naj rečem, da so bili »uporabniki« istih zaporov že Josip Broz, Ivo Andrič, Jože Pučnik, Drago Jančar, Branko Šömen, nazadnje pravnik in pisatelj Boris Karlovšek, ki je v zaporih napisal knjigo, ki je ravno izšla. Po drugi strani pa me tudi razveseljujejo; nihče od njih ni »kriv«, ampak so jih »zašili« sodniki, odvetniki, frdamane ženske, izdajalski prijatelji, nesrečna naključja ipd. Ljudi v zaporih delijo na »nas« (zanimivo, da mednje prištevajo paznike) in one »zgoraj«, direktorja, pedagoginje, osebe. To pa sta dva svetova in je malo prepletanja in simpatij. Trudim se, da ne bi izvedel, kako dolge so njihove kazni ali kaj so zagrešili, le redko kdo čuti potrebo, da mi to hoče povedati, čeprav jih opozarjam, da niti ni prav, da bi me to zanimalo. Takoj me uvrstijo med »naše«.

V mariborskih zaporih so samo moški. Z njimi se pogovarjam o knjigah, nekaj jih tudi preberemo vsi, beremo pa na urah pesmi, srečali smo se že s kakimi 20 pesniki in pisatelji in javnimi osebnostmi. Najbolj so jih pritegnili igralec Boris Cavazza, glasbenica dr. Inge Breznik, pisateljica Cvetka Bevc, pesnik Andrej Brvar, igralca Mojca Partljič, pisatelj in igralec Andrej Rozman, pisateljica Janja Vidmar, pisatelj in urednik Orlando Uršič itd. Ob obiskih so radovedni, vljudni, zelo redko polemični, hvaležni ... Potem se radi na izhodih pohvalijo, »s kom so bili skupaj«. Ti ljudje prinašajo vonj umetniškega ustvarjanja, so okno v svet, piš svobode ... Ko kak ustvarjalec bere, so skrajno pozorni, zainteresirani, spoštljivi. Ko berejo sami na glas, recimo Prešernovo *Nezakonsko mater*, Kettejev sonet *Na otčevem grobu*, Grudnovo zaporniško pesem o Rabu itd., so skrajno občutljivi ... Še več, zdijo se mi »zaneseni«, ker se ukvarjajo s slavnimi in tudi presunljivimi stvarmi. Ko so naše teme mama, otroci, otroštvo ..., se čudno raznežijo. Ko jih poslušam, se začudim, kako čutijo potrebo, da odklenejo kako kamrico srca, kakor bi rekel Cankar. Tako zelo, da me to preseneča.

Knjige, ki jih Javna agencija za knjigo RS izbere kot predlog in jih tudi izposoja, lahko pa mentorji izberemo tudi sami, so zvečine zahtevne, na primer *Alamut*, Alma Karlin, *Sanje o belem štrpedu* M. Moškrič ... Predstavim jim tudi svoj obsežen in zahteven roman o Mariboru *Sebastjan in most*, ker smo že v Mariboru. Ne tožijo, da jim je kaj pretežko ali nerazumljivo. Letos imam torej že drugo skupino. Je razlika z ono izpred dveh let. Tisti so radi brali, ni bilo težav, skoraj vsi ... Sedanji pravijo, »da ne berejo«, kar je delno res ... Kdo med njimi pa tudi sam piše. Se pa veliko več pogovarjajo tudi o resnih temah in človeško so bolj odprti. Letos sem povabil hčerko igralko Mojco z mojo monokomedijo *Čistilka Marija*. Prireditev je bila v lepo prenovljeni (na mojo željo) kulturni dvorani, ki je bila pred tem zelo ruinirana. Vse priznanje direktorju! Prišli so v zelo velikem številu, ne le tisti, ki so v naši skupini. Bili so zelo zadovoljni, skoraj vzhičeni, ker so »bili v gledališču«. Pri predstavi so sodelovali, ko je igralka v predstavi pela, so vsi pritegnili. Pripravili smo tudi dve proslavi ob

“

Rad imam

knjigo *Na kmetiji dinozavrov*. V njej mi je najbolj všeč kmet, ker ima jajca in velik kup kakcev.

Maks, 4 leta

”

“

Najraje berem

pustolovske knjige; zanima me, kam bo kdo odšel, kdo bo česa kriv ... O njih se pogovarjam s starši, ko me povprašajo, kaj se je v knjigi zgodilo. Včasih berem svojemu mlajšemu bratcu.

Taja, 12 let

”

dnevu državnosti, doslej eno »sklepno« prireditvev, literarni maraton z gosti pesniki in pisatelji ob dnevu knjige itd. Podarili smo okoli 100 knjig, ki so jih radi pobasali. Prireditvev je bila za stanovalce zavoda in službeno osebje. Komaj verjamem, kako radi nastopijo na prireditvah, odgovorno in resno ... Se »grebejo« za vloge. To me zelo veseli, saj se želijo uveljaviti, dobiti ugled med »kolegi«, ne z nasiljem, prestopki, drznostjo, ampak s stvarmi duha ... Na vseh prireditvah ubrano zapojejo *Zdravljico*.

Še to: kolikor vem, je projekt *Vključujemo in aktiviramo* nekako namenjen raziskavi, ali uporabniki manjkrat zapadejo »recidivi« kazenskih dejanj (in uživanja mamil) kot tisti, ki se podobnih dejavnosti ne udeležujejo. Ker še poteka, še ni odgovora. Vendar me poznavalci opozarjajo, da naš pravosodni sistem ne omogoča niti natančnega spremljanja, saj jih včasih, ko prestajajo kazen, čaka »zunaj« nov stari proces za prekršek ali kazensko dejanje, ki so ga storili, preden so odšli v zapor ... Toda četudi ne vemo, kaj bo prinesel pilotni projekt branja v zaporih, naj strnem prednosti, ki jih je prinesel. Enkrat na teden je »uporabnikom« mojih ur o knjigi, pesmi, skupna srečevanja s pisatelji in ljudmi duha dana velika možnost, da se za nekaj ur oddaljijo od zaporniškega režima. In monotonije. Se srečajo s knjigami in ljudmi, česar bi brez projekta najbrž nikoli ne doživeli.

“

Vse življenje

me razveseljujeta enigmatika in branje. Prva je za bistrive duha in telovadbo možganov. Drugo pa je za dušo: čas, ki ga preživim z dobro knjigo, je postal moja vsakodnevna potreba. Knjiga je moja stalna spremljevalka, s katero zaključim dan, včasih pa dan z njo tudi pričem.

Marja, 76 let

”

Je tudi možnost, da se srečajo z umetninami, nekaj slišijo o zakonitostih literature, česar zvečine niso počeli ne v zaporu ne doma. Seveda to niso učne ure, niti ni kakega »preverjanja«, če so si kaj zapomnili; to so izleti v bližino sfere svobode. JAK izda vsako leto »Zbornik projekta *Vključujemo in aktiviramo*«, ki ima naslov *Pot k svobodi*.

Sam namreč čutim prav to. Kot pisatelj. Kot državljan seveda nisem v celoti svoboden, v življenju sem delal mnoge kompromise, solidariziral recimo z gledališkimi igralci in državnimi poslanci, nisem se odzival na vse norosti sovražnikov ali prijateljev, toda ko sem nekoč sedal za beli list v pisalnem stroju in ko sedam zdaj za beli ekran, sem totalno svoboden. Od mojih sposobnosti in moči je odvisno, kako to svobodo izkoristim ... Pisanje leposlovja je svoboda. Moja edina. Tam sem jaz samo jaz. Z vsemi omejitvami svojega talenta, svojih čustev, globine ali plitvine. Ampak svoboda. Tam izvem, kdo sem v resnici. In tudi drugi mogoče to začutijo ... In privrženost teh mojih fantov v zaporu me prepričuje, da začutijo v izpovedih pisateljev piš svobode. Za njih je nehote moje ukvarjanje z njimi in knjigami celo neke vrste terapija, ki temelji na tem pišu svobode ... Zveni patetično, ampak je res, po dveh letih branja v zaporih čutim, da sem malo boljši in predvsem malo bolj razumevajoč človek.

Mag. Nataša Konc Lorenzutti

Gimnazija Nova Gorica

KO BESEDE VZLETIJO IZ KLETKE

*Ali si kdaj slišal rasti hraste, brat,
ko se dvigajo v nebo, grčave veje stegujejo
in v žgočem soncu ginejo?*

*Ali si kdaj slišal jokati oblake, brat,
ko na visokem nebu ob zarjo trčijo, se z rdečim mra-
kom zvrhajo
in v težkih kapljah v tla poniknejo?*

*Ali si kdaj slišal hrepeneti liste, brat,
ko sivi starci z dreves popadajo, natrti z blatom umirajo
in se v zemlji v prah povrnejo?*

Ali si kdaj slišal, brat, o brat ...

Klemen, ki je napisal to pesem, je bil uporabnik Terapevtske skupnosti Pelikan, v kateri se zdravijo odvisniki od prepovedanih drog z dvojno diagnozo: poleg tega da so zasvojeni, imajo težave v duševnem zdravju in so vključeni v psihiatrično obravnavo zaradi različnih motenj: razpoloženja, spanja in hranjenja, zaradi shizofrenije in drugih psihoz, zaradi bipolarnosti, osebnostne motnje in podobno. Večina teh ljudi se je nehala izobraževati v rosi mladosti, pri štirinajstih, petnajstih letih, ko so začeli zlorabljati psihoaktivne snovi. Danes so stari od dvajset do petdeset let; prisilno vedenje jih je prignalo do dna in jih postavilo pred odločitev: ali se dokončno uničijo ali pa se iztrgajo drogi. Vendar v skupnost skoraj nihče ne vstopi prostovoljno. Bolezen je močnejša od njihove volje. Ni pa močnejša od ljubezni. Tisti, ki jih imajo radi, so na točki nevzdržnosti znali ubrati pravo pot, da so jih pripravili do odločitve za vstop v skupnost, kjer mora vsak uporabnik vzpostaviti trajno abstinenco in si zastaviti cilje, do katerih se bo prebil v dolgotrajnem procesu spreminjanja svojih ustaljenih vedenjskih vzorcev, z vsakodnevnim redom in delom. Program traja 20 mesecev, s šestimi meseci reintegracije in možnostjo podaljšanja.

Bila sem nasmejan in srečen otrok.

Golob mi je sledil, ko sem hodila v šolo in igrala tenis.

Naenkrat sem bila več na ulici kot v šoli. V meni je bilo veliko življenja in radovednosti.

Moj drugi dom je bila razvpita diskoteka. Golob me je svaril pred nevarnostjo, jaz pa sem se na to poživžgala. Uživala sem v plesnih drogah in norela cele noči. V meni

se je prebudila želja po ljubezni, vendar je bilo zraven preveč jeze.

Večkrat sem bila v komi zaradi prevelikega odmerka. Dno. Golob me ni zapustil.

Javna agencija za knjigo Republike Slovenije v letih od 2016 do 2019 izvaja operacijo »Vključujemo in aktiviramo!«, ki jo sofinancira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada.

Glavni namen in cilj projekta je socialna vključitev ranljivih skupin. Udeleženci skozi program, utemeljen na branju in ustvarjalnosti, pridobivajo znanja, s katerimi se bodo lažje znašli v družbi ter posledično vključili na trg dela. Projekt se izvaja v štirih ranljivih skupinah: z osebami, ki imajo motnje v duševnem razvoju; z osebami, ki imajo motnje v duševnem zdravju, z zaporniki v fazi odpusta in z odvisniki.

Vsebinska nit programa je zasnovana na obravnavi del priznanih slovenskih avtorjev. Tudi njihovi mentorji smo pisatelji, pesniki in ilustratorji, ki se vsako leto, pred začetkom novega kroga projekta in prevzemom druge skupine, usposabljam na seminarju, kjer nas strokovnjaki z različnih področij pripravijo na delo. Glavni mentorji, literati, pripravimo natančen načrt usposabljanja in vodimo dejavnost skozi vse leto, opravimo osemdeset pedagoških ur dela v skupini, ilustratorji pa dopolnijo naš načrt z idejo likovne dejavnosti ter opravijo deset ur mentorskega dela, bodisi razporejeno med posamezne enote, bodisi strnjeno. Naša mentorska dejavnost pa nikakor ne sme posegati na področje terapije, ostati mora na ravni branja, spoznavanja umetnosti in ustvarjanja. V programu se udeleženci srečujejo tudi z drugimi slovenskimi ustvarjalci in strokovnjaki s področja knjige, ki jih mentorji povabimo, da lahko udeleženci z različnih vidikov in zelo od blizu spoznavajo obravnavana knjižna dela in teme.

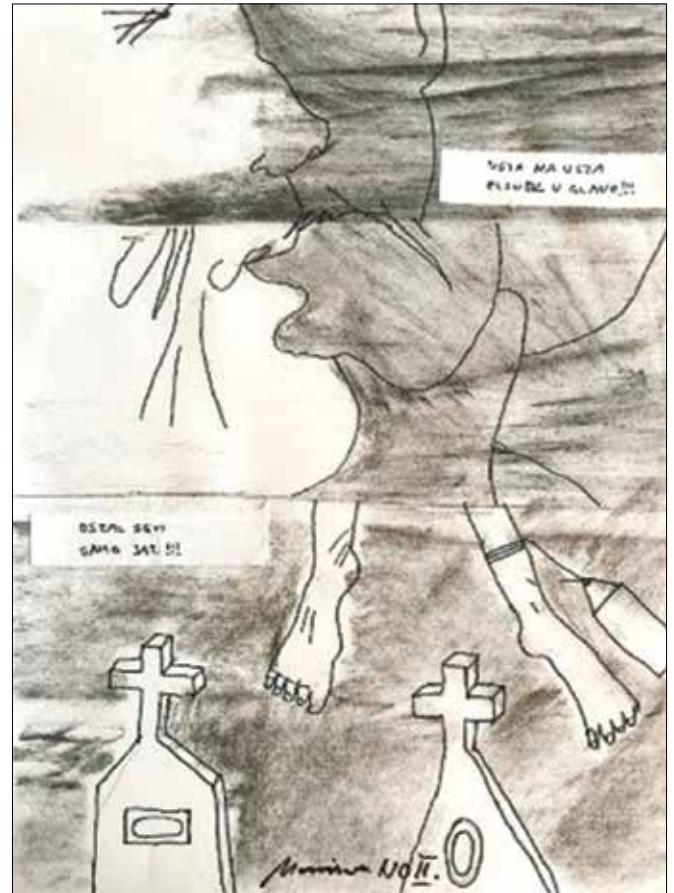
V letu 2017 sem bila torej kot mentorica dodeljena terapevtski skupnosti, ki se imenuje Pelikan. Vedela sem, da je ptica pelikan v krščanski kulturi simbol daritve in vstajenja, nisem pa se mogla spomniti, kje sem to slišala in od kod simbol izvira. Našla sem legendo, ki jo je zapisal Leonardo da Vinci. Ta pripoveduje, kako je oče pelikan za kratek čas zapustil mladiče, da bi poiskal hrano zanje. Medtem je v gnezdo prilezla kača in jih vse pomorila. Ko se je oče vrnil in videl mrtve otroke, ga je preplaval obup. S kljunom si je razparal prsi. Ko je umiral, pa je videl, da je njegova kri obudila mladiče ter jih vrnila v življenje.

Klemen je v svoji pesmi izrazil željo, da bi nekdo, ki je ob njem, slišal rasti hraste, jokati oblake in hrepeneti liste. Predstavljam si, da to zame pomeni izpostaviti vse čute in jih naravnati na tolikšno občutljivost, da bom zmožna zaznati vsak šum, ki si želi postati beseda. Res je, da so besede kdaj pa kdaj nepotrebne in so nam šumi dovolj, vendar ne za dolgo, kajti najprej, v začetku, je bila Beseda in bila je pri Bogu in bila je Bog. Simbolno smo torej izšli iz Besede, zato nenehno težimo k temu, da jo iščemo, jo hočemo slišati, izreči ali zapisati, pa čeprav je treba ob tem premagati strah in se srečati s spomini, ki niso prijetni. Odvisnikom, ki se v skupnosti znova učijo najosnovnejših opravil: vstati, se umiti, telovaditi, pripraviti hrano, pojesti, pospraviti posodo, skrbeti za perilo, hišo in vrt, je bila moja težnja, da začnejo brati in ustvarjati, sprva nenavadna, celo zastrašujoča: »Ne znam, ne zmorem, prazna glava, nimam kaj povedati, ne zdržim ob branju, zvečer takoj zaspim, imam slabo koncentracijo, zdravila me uničujejo, ničesar si ne zapomnim ...« Vendar nikoli, ob nobeni nalogi, ni nobeden klonil. »Če napišeš tri besede, bo to več kot nič,« sem jih spodbujala. »Če prebereš pol strani leposlovja na dan, je to več, kot prebere povprečno izobražen človek zunaj te skupnosti.« Vedno so opravili nalogo, četudi so popolnoma zašli od navodil. Vsaka zapisana beseda mi je bila dragocena. Občutek je bil podoben kot pri otroku, ki ga uspeš ujeti na fotografijo, ne da bi on to opazil, kar pomeni, da si ovekovečil neponovljiv trenutek otroške zamaknjenosti. V Pelikanu sem torej lovila neponovljive trenutke sproščenosti in pripravljenosti.

Za modul ilustriranja je bil skupini dodeljen eden najbolj cenjenih slovenskih ilustratorjev, Peter Škerl. Naredila sva načrt, v katerem sva literarno in likovno dejavnost usmerila v kamišibaj. Zato sem ves čas vodila ustvarjanje v smeri kratkih pripovedi in lirčnih utrinkov, ki bi jih bilo mogoče ilustrirati. Povabila sem Jureta Engelsbergerja, ki nam je razložil zakonitosti ustvarjanja kamišibaj gledališča in nam tudi odigral nekaj svojih predstav. Pokazal nam je, da lahko pripoveduješ pravljice, legende, basni, poezijo, realistične zgodbe ali zapoješ ljudsko pesem. Skupina je bila očarana, vendar sem jih tudi kasneje zelo težko pripravila do tega, da si zamislijo svoj kamišibaj. Ustrašili so se. Da niso zmožni tega, da ne vedo, kaj bi, da ne znajo nastopati, da imajo prehudo tremo, da se najbolje počutijo, kadar so nekje skriti. Pretvarjala sem se, da tega ne slišim, in sem do poletja, ko je prišel čas za likovno ustvarjanje s Petrom Škerlom, z njimi uspela pripraviti literarno dokaj izčiščena kratka besedila. Nato je nastopil Peter. Mene ni bilo zraven. Delo z njim jih je odpeljalo stran od tega, kar so si zamislili prej, kar je zagotovo znak, da so se sprostili. Prepustili so se podobam, novemu jeziku izražanja svojega notranjega sveta. Nekateri so ustvarili slikovno zgodbo:

Nekdo drug je narisal strip na temo svoje pesmi o srečanju s smrtjo:

Z nekaterimi pa smo, potem ko so bila likovna dela že dokončana, ustvarili nove zgodbe v obratni smeri, od slike nazaj k besedi:

Zunaj je sneg, bel in hladen.
 Notri je toplo.
 Bleda luč in goreča sveča.
 Na mizi je žlica, v žlici konica,
 v konici je smola, v smoli je smrt.

Mi smo trije, prvi sem jaz.
 V žlici konica, v meni je moč.
 Vrat mi otrpne, veke se zaprejo,
 ne vidim nas več.

Pljusk v glavo, usta na usta.
 Vidim nas spet.
 »Kje si?« »Tu sem, kaj je?«
 Ostal sem samo jaz.
 »Hvala Bogu, da sem živ.«

Pripovedovali so o vrnitvi
v življenje:

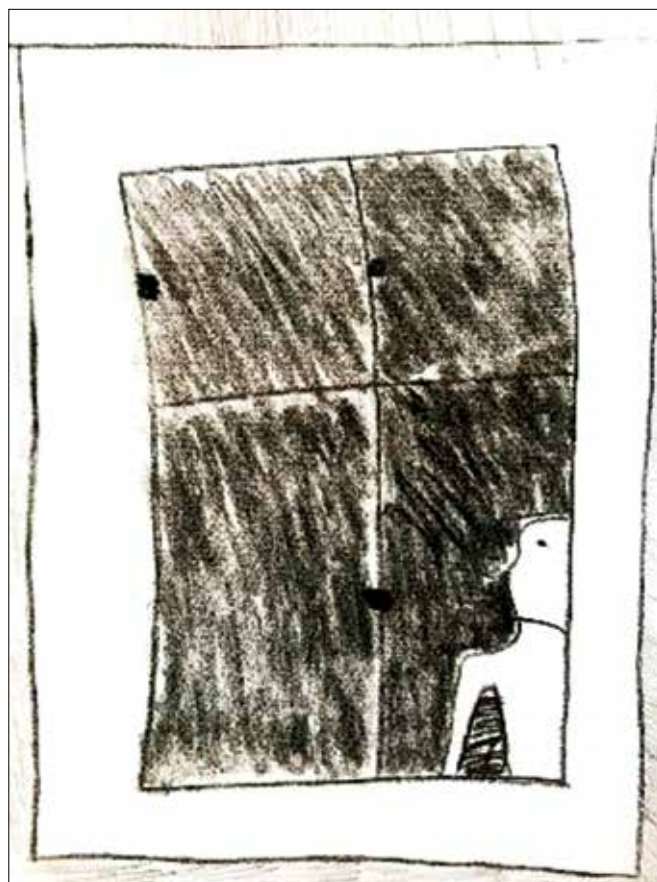
O domu, ki ga ni več, ker je mati popila škropivo za krompir in umrla, oče pa je z ljubicami in popivanjem zapravljal še tisto, kar je otrokoma po materini smrti ostalo:

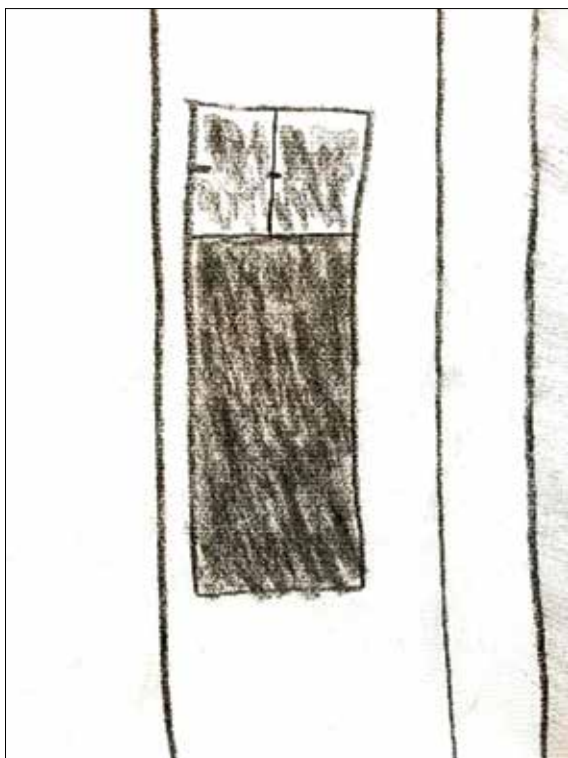
Pripovedovali so o bolezni, ki se zažira v telo in duha:

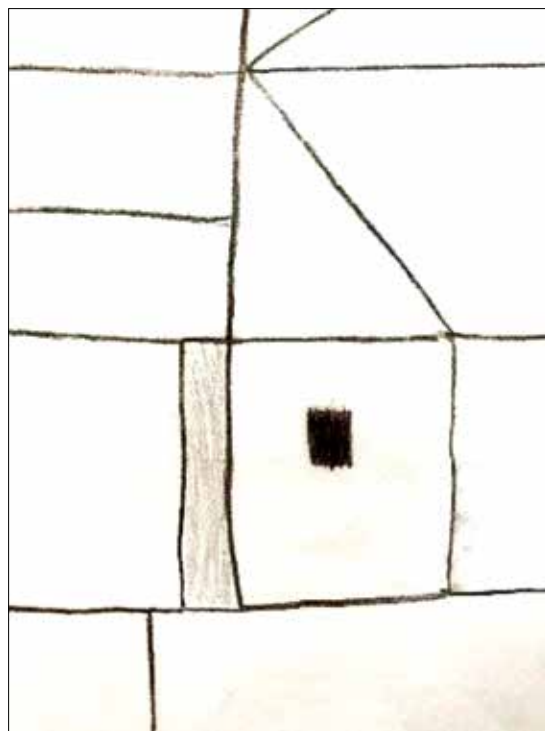
O približevanju in oddaljevanju. Tule je Davidova zgodba:

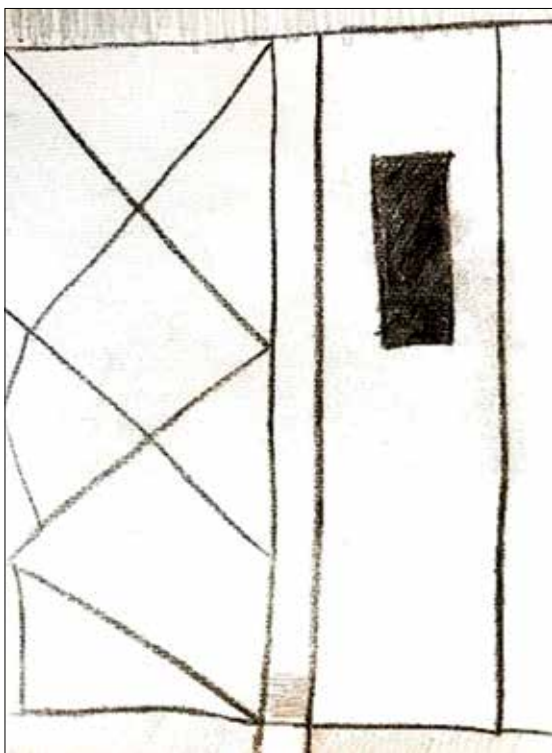
Gledam skozi okno, skozi zatemnjeno okno. Nekdo od zunaj lahko vidi le moj odsev. Čakam, da boš prišla. Moja slika je tistemu zunaj še čisto blizu.

»Prišla si,« rečem. »Končno se mi je izpolnila želja.«

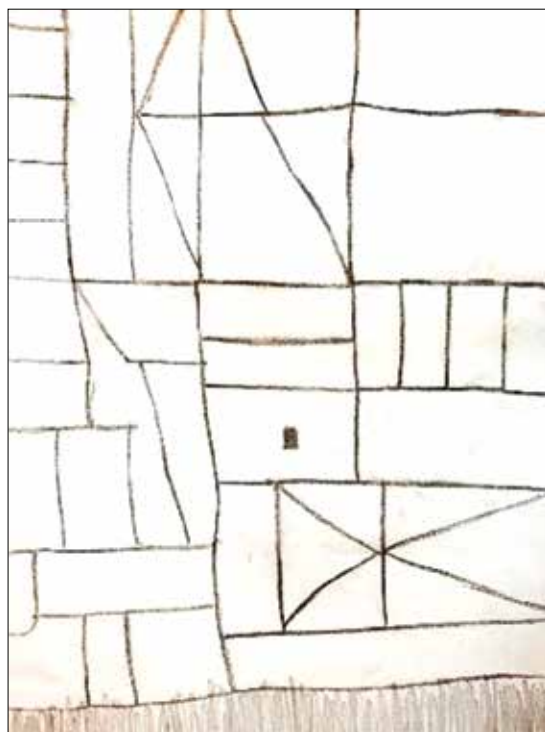

Okno pride do izraza. Zdi se mu precej temno. Kakor moja duša je, kadar hrepeni po tebi. Tistemu, ki je zunaj, se hiša poveča in zavzame celotno sliko.

Zdaj me tisti zunaj ne more več v ideti, saj se midva pomakneva globoko v prostor.

Okno je zanj zmeraj bolj oddaljeno. Zelo temno je. Tisti zunaj iz ozadja gleda mojo hišo.

Okno mu je zdaj komaj še vidno, saj je najino stano- vanje tako majhno.

Majhno okno, velika hiša, vse je v popolni oddaljenos- ti.

Tim je govoril o tem, kako si predstavlja Boga:

*V daljavi nad hribom je oko.
Skrbi, da je vse na svojem mestu.
Je oko celote, izvir vsega:
vidnega, nevidnega in vsega vmes.*

Največkrat pa se v njihovih pripovedih pojavi samota:

Sedim v čakalnici. Velike neonske luči mi bijejo naravnost v oči. Pogled mi gre po dolgem belem hodniku z oranžnimi sedeži. Zdi se mi kot avtocesta brez avtomobilov.

Pristopi star možak z sivimi obrvmi, plavimi očmi ter črnimi gostimi lasmi.

»Si sam?« vpraša.

»Ja, sam sem,« odgovorim.

Možak se usede na stol, kot da bi vrgel žakelj krompirja. Strmi, kakor jaz, po hodniku.

Jeseni sta nas obiskala Jelena Sitar Cvetko in Igor Cvetko ter nam pomagala dokončati kamišibaj izdelke. Naučila sta nas, kako pripraviti zaporedje slik, razporediti besedilo in ga prilepiti na liste, kako nastopiti, kje povedati več, kje manj, kako ustvariti ritem in tempo. Bili so zelo srečni, ko jim je uspelo. Čisto vsem. Vsak je imel zdaj narejen svoj kamišibaj, s katerim je tistega dne nastopil v varnem okolju skupnosti, ob prisotnosti Jelene in Igorja. Njuna pohvala jim je ogromno pomenila, bilo je prav ganljivo gledati, kako so zažareli. Tudi tisti, ki so prej rekli, da bodo na zaključni prireditvi sedeli nekje zadaj, v kotu, so si premislili. Začeli so verjeti v moč prerojenja skozi pripovedovanje zgodb.

Klemen je v skupnost prišel kasneje, ko so bile likovne delavnice že zaključene. Njegova pesem o dečku, ki se s kolesom pelje skozi pokrajino, pa kar kliče po slikah. Ker nisem likovna pedagoginja, si ga nisem upala voditi v likovno dejavnost, zato sem predlagala, da narediva lepjenko. Vprašala sem ga, kakšne barve papir naj prinesem. »Jesenske,« je takoj odgovoril. In v tistem trenutku se mi je utrnula zamisel, ki sva jo potem skupaj izpeljala:

*Fantiček se pelje na rdečem biciklu,
po mlajih in balah in pisanih travah,
cing, cing.*

*Ob reki, ki teče,
ničesar ne reče,
se sivkasto vije, ko veter vpije,
cing, cing.*

*Saj ni še trpljenja,
peklenskega vrenja,
oj, fantek veselja.*

*Ne glej še v vodo, temačno svobodo,
v soncu še zadnjič zapoj:
cing, cing.*

Nekoč nam je profesor, zdaj že pokojni umetnik, ki je bil moj učitelj slikanja na Srednji šoli za oblikovanje in fotografijo, rekel: »Ustvarjalnost lahko človeka osreči in odreši na podoben način kot ljubezen.« Vse, kar sem se v srednji šoli naučila, je strnjeno v tej preprosti misli.

Na zaključni prireditvi, sredi decembra, so udeleženci pred širšo javnostjo nastopili s kamišibaj izdelki. Ker so nekateri vmes že zapustili skupnost in so vanjo prišli novi člani, so prvi pripovedovali svoje zgodbe, drugi pa zgodbe tistih, ki so že odšli. Vsekakor pa je bila v tem sreča in delček odrešitve za vse.

Svet tistih, ki se zdravijo odvisnosti v takšni skupnosti, je zaprt in varen. Nekoč bodo šli ven, v nevaren svet, kjer bodo morali kljubovati vabljivim in večkrat tudi lažnivim dražljajem. Bodo zdržali? Morda pa jih bo krepil občutek, da je takrat, ko so bili »notri«, prihajal k njim varni del zunanjega sveta in ga bodo na odprtem prepoznali. Mi, ki smo prihajali k njim, smo jim skušali podariti svojo ljubezen do lepote. Morda pa jo bodo vzgojili tudi sami, jo nesli s seboj kakor kovček s kamišibaj zgodbo, ki jo bodo negovali in jo vzeli iz kovčka vsakič, kadar bodo viseli nad brezni malodušja.

*V sobi čakam nate, gozdna vila,
da odpreš mi glavo in jo napolniš
s kislim dežjem sladkih rek.
Nate čakam, da me zrušiš,
da prodreš mi v bivanje s pesmijo gozdov,
ki me jo boli slišati.
Ali niso topli ti gozdovi, moja vila?
Ali ni ta pesem prijazno rumena?
Kajti mene bode mraz.*

Literarni utrinki in slike: Aleš, Anja, David, Klemen, Martina, Moris, Peter, Robert, Tim; TS Pelikan

Prispevek je bil predstavljen na mednarodnem simpoziju z naslovom Umetnost kamišibaja – Beseda podobe in podoba besede, ki je potekal aprila 2018 v Gledališkem inštitutu v Ljubljani. Angleška različica je objavljena v spletnem zborniku simpozija na povezavi: <https://plus.si.cobiss.net/opac7/bib/297744640>.